

אשכולות

פזמון בלבוץ אל תמיד יליבת כרם ביבנה

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדוויכט בן הרה"ח רבי ישראל אלעזר זצ"ל

תפיסת עומק ביעדי בית הבחירה

ע"פ שיחותיו של מרן ראש הישיבה זצ"ל

פרשת תרומה

גליון 249 | ו' באדר ה'תשע"ג

(שנה שביעית)

כניסת שבת 17:06

יציאת שבת 18:05

"הצדיקים הטהורים"

אינם קובלים על הרשעה אלא מוסיפים צדק, אינם קובלים על הכפירה אלא מוסיפים אמונה, אינם קובלים על הבערות אלא מוסיפים חוכמה."

ערפילי טוהר

מלא טוב!

לאסף איטח (ו'), לנישואי

ליוחנן בורשטיין (ו'), לארוסי

לאלחנן זינגר (ה'), לארוסי

לרועי ימיני (ה'), לארוסי

העלון מוקדש לרפואת

רחל חיה בת לאה תחי'

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

אלמוג כהן ותמיר רוצ'ס

"ויקחו לי תרומה" - ... ויש לך מקח שמי שמכרו נמכרו עמו? אמר הקב"ה לישראל, מכרתי לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה, שנאמר: 'ויקחו לי תרומה'. משל למלך שהייתה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה. ביקש לילך לו לארצו וליטול אשתו. אמר לו המלך, בתי שנתתי לך, יחידית היא - לפרוש ממנה, איני יכול. לומר לך אל תטלנה, איני יכול, לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי, שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקב"ה לישראל, נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה וכו', אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי, שאדור בתוכו, שנאמר: 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'" (שמו"ר ל"ג, א').

ההקבלה בין המשל לנמשל תמוהה, שלא מצאנו בנמשל שיש רצון של עם ישראל להתרחק מהקב"ה שהוא צריך לבקש מהם למצוא לו קיתון לדור בו, כמו שמצאנו במשל, שהבעל ביקש לקחת מהמלך את ביתו?

בפרשת הברכות נאמר: "ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם. והתהלכתי בתוכם, והייתי לכם לאלקים..." (ויקרא כ"ו, יא-יב). ויש להבין מהי כפילות ההבטחה - "ונתתי משכני", "והתהלכתי", שהראשונה ודאי כמשמעה, שהקב"ה ישרה שכנתו במקדש, ומה מוסיפה השנייה?

אומר ר' עובדיה ספורנו (שם), שאם אנו חושבים שמטרת תפילתנו שיבנה בית המקדש, זה כדי שישכון שם ה' בינינו על ידי השארת השכינה שם, בביהמ"ק, טעות היא! זה התחלת התהליך, אך בסופו הרעיון הוא שהשכינה תפרוץ ותתהלך לכל מקום בלי תיווך ואמצעי של מקדש: "בלבבי - משכן אבנה". וזה מדויק בפסוקים, שהתוצאה של "ונתתי משכני בתוכם" זה רק "ולא תגעל נפשי אתכם", אך כשנזכר "והתהלכתי בתוכם" אז יתקיים "והייתי לכם לאלקים", שלא רק שתתבטל הדחייה של עם ישראל, אלא תהיה קירבה גדולה. זה יקרה רק ע"י "אם בחקתי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה, כלומר, התמסרות מוחלטת לתורה ולמצוותיה.

יש הסוברים כי כל מצות הקמת המשכן נאמרה לישראל רק לאחר שחטאו בעגל, וכל מטרתה היא לכפר על חטא זה, וכן הרעיון במצות מחצית השקל:

"זה יתנו - בא וראה חיבתן של ישראל, שעבירותיהם מביאין לידי מעלות גדולות וכו', ואף כאן, מי גרם להם לשבטים בפרשת שקלים שיתנו כופר נפשותיהם? מעשה העגל וכו'" (תנחומא כי תשא ב'). וכן "ויקחו לי תרומה - הדא הוא דכתיב - 'אני ישנה וליבי ער'... 'אני ישנה' ממעשה העגל, וליבי ער'... 'ויקחו לי תרומה'" (שמו"ר לג', ג').

זה מוסבר יפה ע"פ מה שהקדמנו בספורנו. במעמד הר סיני, זכה עם ישראל להתרוממות ההתגבחות הכבירה ביותר ותקנו את חטא אדם הראשון. באותה שעה שרתה עליהם ההשראה המקיפה של "והתהלכתי בתוכם", ללא אמצעי של מקדש. אך לאחר שטעו בעגל, אבדו מדרגתם, ולא היו זכאים עוד להתגבחות זו. מכאן ואילך זקוקים היו למשכן, למען תהיה השכינה מצצת עליהם בין החרכים, בינות לבדי הארון דווקא, ואז נצטוו 'ועשו לי מקדש'.

לכן, בהתחלה השיא הקב"ה את בתו, התורה, לעם ישראל, ולא היה צריך קיתון לדור בו, לפי שהיה מצוי כל שעה, כמו שהיה במעמד הר סיני. אבל משהתרחקו ישראל מהקב"ה בשעת חטא העגל, גלו משולחננו של מקום. זוהי השעה עליה רומז המשל, בה ביקש החתן לילך לו אל ארצו, דווקא מכאן ואילך, הוא שנתבקש הפתרון של "קיטון אחד עשה לי, שאדור אצלכם", בדמות השראת שכינה המצמצמת עצמה לבין הכרובים במשכן העדות.

ולכן אנו אומרים בסוף תפילת שמונה עשרה: "שיבנה בית המקדש... ותן חלקנו בתורתך" - לא מספיק לנו שתהיה רק השראת שכינה בביהמ"ק, אלא אנו רוצים גם "והתהלכתי בתוכם", וזה יקרה רק אם נמצה את חלקנו בתורה, ולכן מבקשים "ותן חלקנו בתורתך", שנשיג השראה מאירה בלב כל אחד מישראל, ללא הזדקקות לצמצום מקום המקדש.

גיליון מיוחד
לרגל ח"י שנים להסתלקותו לגנזי מרומים
של מרן ראש הישיבה
הרה"ג חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל

הרב חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל

קווים לדמותו

החזון אי"ש ביקשו להישאר עוד שנה ולהחליט בסופה על צעדי. כאשר חזר הרב גולדוויכט לביתו וסיפר לאשתו על בקשת החזון אי"ש, פנתה אשת הרב, הרבנית

מרים, לחזון אי"ש (אשר הכיר היטב את אביה, הרב יוסף ברקוביץ, אשר היה מגאוני ליטא ומחבר הספר "חלקת יוסף"), ושטחה בפני החזון אי"ש את עוניים הקשה והבלתי נסבל. לאחר שמיעת דבריה נתרצה החזון אי"ש למהלך. לעומתו הרב מבריסק התנגד בחריפות להליכתו לישיבה של המזרחי. בסופו של דבר קיבל הרב גולדוויכט את ההצעה ובחודש מרחשוון ה'תשי"ד (1953) פתח את ישיבתו ישיבת כרם ביבנה. בשנת תשנ"א קיבל בשם "מפעל ישיבות ההסדר" את פרס ישראל על עמידתו בראשות הישיבה. הרב גולדוויכט עמד בראשות הישיבה 40 שנה, עד שנת תשנ"ג (1993), אז נאלץ לפרוש מראשות הישיבה בשל מחלת הלב שלו, שהחריפה.

הרב גולדוויכט אחז בהשקפת עולם ליטאית, מבחינת מרכזיות מצוות תלמוד תורה בחיי הפרט ובחיי העם. הוא רצה שהישיבה תדמה בכל דבר ועניין לישיבות החרדיות, מבחינת מתכונת הלימודים ועולם הערכים של הבחורים שלמדו בה.

לגבי מסלול ה"הסדר" היה תמיד נוהג לומר: "אנחנו לא ישיבת הסדר, אנחנו ישיבה עם הסדר". כלומר: מי שרוצה לשרת בצבא - יורשה לו, אבל הישיבה עצמה היא "שטח נקי" ללימוד תורה. בעניין זה היה לו ויכוח עם כמה ראשי ישיבות הסדר אחרים, שראו את ההסדר כעניין שהוא "לכתחילה", כאשר הרב גולדוויכט ראה אותו כ"דיעבד" (ועיין במאמרו של הרב רחן שליט"א בעניין).

בשנתו האחרונה גר בירושלים בשכונת ארזי הבירה ובז' באדר א' ה'תשנ"ה נפטר מדום לב. להלווייתו באו אנשים מכל גוני הקשת בציבור הדתי - הן תלמידי ישיבות ההסדר, והן רבים מהציבור החרדי, כגון ר' שלמה זלמן אויערבך והרב אלישיב זצ"ל.

הרב גולדוויכט נולד בחצר שטרונים שבירושלים בד' באלול ה'תרפ"ה, דור תשיעי בירושלים. למד בתלמוד תורה עץ חיים ובישיבת עץ חיים בראשות הרב איסר זלמן מלצר, תוך כדי כך שהוא מקיים קשרים הדוקים עם הרב יצחק זאב סולובייצ'יק. למד גם בישיבת סלבודקה ובני ברק, בראשות הרב אייזיק שר, וגם שם היה קשור לחזון איש, שאתו למד רבות והתייעץ בעניינים שונים.

הרב גולדוויכט נחשב בילדותו כאחד מעילויי ירושלים, ובהיותו ב"חדר" של ישיבת עץ חיים "קפץ" שתי כיתות ולמד עם ילדים גדולים ממנו בשנתיים לפחות, ועדיין היה ה"תלמיד חכם" של כיתתו. כבחור צעיר היה יוצא ונבא בבתייהם של גדולי ירושלים דאז, והיה אהוב מאוד עליהם מחמת כשרונותיו וידיעותיו הבלתי רגילות, ולא אחת מצוטטות שאלותיו ותשובותיו החריפות בכתביהם, למשל הרב זליג ראובן בנגיס, הרב צבי פסח פרנק, ואחרים. היה "איש אשכולות", ומלבד גדלותו בלימוד הגמרא בעיון, היו לו יד ורגל גם בשיטת המוסר, אותה קבל מהרב אייזיק שר בישיבת סלבודקה, וכן במדרשי אגדה, בעיקר בעקבות הספר שפת אמת. ניתן לומר שבמובן מסוים פיתח הרב גולדוויכט שיטה חדשה בניתוח מדרש האגדה. בלימוד הגמרא, הייתה מסכת סנהדרין המסכת החביבה עליו.

בתחילת שנות ה-50, התחילה התעוררות תורנית בציבור הדתי לאומי, בעקבות הקמת ישיבת כפר הרא"ה של הרב משה צבי נריה כעשר שנים קודם לכן. בעקבות כך, גובשה אז קבוצה של שנים עשר בוגרי ישיבת כפר הרא"ה, עם המדריך שלהם, הרב חיים דרוקמן, במטרה להקים ישיבה דתית לאומית. מנהיגי המזרחי פנו אז אל הרב גולדוויכט, אשר גר אז בבני ברק בשכונת לחזון אי"ש, בבקשה שיקח על עצמו את ראשות הישיבה. כמקובל, הוא ביקש את ברכתם של רבותיו לצעד כזה שהיה נועז ומרחיק לכת, שכן לרב גולדוויכט נשקף עתיד מזהיר בעולם הישיבות, והליכה לישיבה של "המזרחי" הייתה למעשה ניתוק הקשר עם עולם זה.

אני אומר בענווה, אם להסביר את התופעה הזאת למה בחרו כאחד בריסקר שיהיה ראש ישיבה ככרם ביבנה. אני מפרש את זה מפני שהמזרחי פותח בפעם הראשונה ישיבה גבוהה בארץ ישראל, והמטרה היא שכל בוגרי הישיבות התיכוניות יהיה להם איפה להמשיך, ושיגדלו בציבור הזה תלמידי חכמים. תלמידי חכמים שיש להם בקרבם את אהבת הארץ ואת צורת החיים המעשיים. ואותם צריך לקרב לתורה, לחבר אותם לתורה. אז כנראה שבחרו ביהושע אחד, שבאמת זה מעלה שאני מונה בי- ששמשתי גדולי תורה ושמשתי חכמים. ודווקא עם מה שקיבלתי מרבותיי בירושלים ובני ברק, והבאתי את החום, ואת הרוך, ואת המסירות נפש, ואת השקפה ברורה של תורה בתוך ציבור נוער חלוצי זה, כך קמה כרם ביבנה. ומשום כך הצליחה ברוך ה'.

מרן ראש הישיבה זצ"ל

מורנו ורבנו ראש הישיבה זצ"ל

מֶרַן רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה שְׁלִיט"א

ממנו למדנו ששיחות צריכות להיות מבוססות על יסודות מוצקים של דברי חז"ל, ולא דברים מופשטים ואקסיומות.

הוא היה זורק מרה בתלמידיו ומגיב על כל הנהגה ותופעה שלא נראתה לו. כשהיה נכנס לאולם היה עובר באולם כמין זרם חשמלי. גם היושבים בקידמת האולם היו חשים את כניסתו מאחור. "היה בו ממידת המלכות", אמר הבן באחד ההספדים. יחד עם זאת היה איש חם, אוהב את תלמידיו ומתעניין ומסייע להם. שום בחור לא היה מעיז להתחתן לפני שהיה מציג את כלתו לפני ראש הישיבה. כל אברך היה יודע שלפני נסיעה ללידה יש צורך להצטייד בשני אסימונים: אחד להודיע ל"שוויגר", והשני להודיע לראש הישיבה, וזאת על פי הנחייתו. היה איש שיחה נעים ומרתק, בעל חוש הומור שידע להתלוצץ עם המקורבים.

בהיותו איש בריסק, תלמיד מקורב לר' "ולוול"ה", לא היה המעבר מירושלים ובני ברק לכרם ביבנה נטול קשיים. החזון איש היה זה שהעלה את שמו לפני ראשי המזרחי שבאו להתייעץ עמו, ורה"י נקרע בין שני רבותיו. החזו"א תמך מאוד ברעיון, למרות שהקנאים בב"ב כעסו עליו, וטען שאם המזרחניקים רוצים בתורה צריך לעזור להם. לעומתו טען הרב מבריסק שאינו מבין מה איכפת לו לחזו"א שיהיה להם תורה. לדעתו, כל זמן שלא יירקו על המדינה ועל הדגל אסור להשתתף עמם. הנתק בינו לרב מבריסק הכאיב לו, וכל ימיו תלה את היסורים שבאו עליו בזה שהמרה את פי רבו. למרות הכל, בראייה לאחור היה שלם עם מה שעשה.

במוצאי השבת האחרונה, בתחילת חמש אדר, באנו, אשתי ואני, יחד עם בנינו אפרים וכלתו, לבקרו ולהזמין לערוך את החופה. היה זה כמה חדשים לאחר שפרש מראשות הישיבה, עקב חולשת הלב שסבל ממנה בשנותיו האחרונות. הוא התרגש מאוד מהמחווה. ישבנו אצלו עד חצות, ובשיחה שוב הועלו הלבטים, האם עשה כראוי כשהקים את הישיבה, ואז סיפר את הסיפור הבא.

יהודי קשה יום חיפש את פרנסתו, וכשראה מכרז על משרת השמש בבית הכנסת, ניגש אליו, ולאחר דין ודברים וראיון זכה בו. כשהגיע הזמן לחתום על החוזה ביקש כרית דיו כדי לחתום בהן ידו. לתמהונם של הגבאים הסביר שאינו יודע לכתוב. אם כך, אמרו הגבאים, אין על מה לדבר. שמש חייב לכתוב קבלות ולחתום עליהם. יצא האיש בפחי נפש. בצר לו רכש מספר פריטים בכמה פרוטות שהיו בידיו, מכרם ושוב קנה ומכר וסופו שנהיה גביר גדול. כשסגר פעם עיסקה גדולה עם מנהל הבנק, שוב ביקש כרית לצורך החתימה. לתמיהתו של המנהל, אין יתכן שגביר כמוהו לא יודע לחתום, ענה לו "אילו הייתי יודע לחתום, הייתי עד היום שמש בבית הכנסת...". אף אני, סיים ראש הישיבה, הייתי יכול להיות עוד ר"מ בסלבדקה, היום אני מרגיש שעשיתי משהוא בחיי".

נפרדנו בחום רב, בתקוה שנפגש בקרוב בחתונה. ביום שלישי בבקר קבלתי טלפון מאחד השכנים, שראש הישיבה נפטר בבקר, ועכשיו מורידים את מטנו. הלם. לפני ההלוויה עליתי אל הרבנית, האלמנה, שהייתה כל ימיה כאמא שלנו. והיא אמרה לי "אתה לא יודע מה עשית לו במוצ"ש". באותו יום נערכה ההלוויה בנוכחות אלפים מתלמידיו. מה שניסינו מאז זה להמשיך כמה שאפשר בדרכו, יחד עם ההתאמה לצרכים המשתנים. כה יתן ה' וכה יוסיף להמשיך בדרכו.

לאחר חמש שנות לימודים בישיבת הישוב החדש בת"א, חיפשתי את המשך דרכי. ראש הישיבה התיכונת ניסה לדחוף אותי לישיבות מסוימות, בקרתי בהן, אך לא מצאתי את שאהבה נפשי. חיפשתי משהוא חם יותר, לבבי, אחר שנות הקור שחוויתי בישיבה התיכונת. בחורף תשכ"א נסעתי עם חבר לכרם ביבנה, נסיעה באוטובוס שארכה כשעה וחצי, וכשירדנו בתחנה שבקיבוץ, שאלנו את האיש לבוש השחורים שירד עמנו, היכן הישיבה. הוא שאל מה מגמת פנינו, וכשאמרנו לו שבאנו לבקר בשבת בישיבה, גילה שהוא ראש הישיבה, ושנלך אתו. בדרך התעניין בפרטים, וכשהגענו לישיבה המליץ לפנינו ללכת לחדר אוכל לסעוד שם, אך הוסיף, שאם כבר סגור שם, שנבוא אליו הביתה ונסעד אצלו. היחס החם הזה שבה את לבבנו, לא היינו רגילים לדבר כזה. החום הזה נמשך לאורך כל השבת. ביום ראשון, כשנפרדנו, ידענו שמצאנו ישיבה, יותר מזה, שמצאנו ראש ישיבה.

הציבור בישיבה היה קטן, אם כי באותה שנה היתה קפיצה במספר התלמידים - הגענו למספר יורדי מצרים, כשבעים נפש, וזה היה אז המון. החיים בישיבה הסתובבו אז סביב ראש הישיבה וביתו. כל ערב שבת היה "טיש". לא היה צורך בהזמנה מיוחדת - כל דיכפין ייתי ויפסח. אהבנו מאוד את האירוע הזה. שם שפעו הוורטים על פרשת השבוע, סיפורים על ירושלים ועל גדולי ישראל, וזו היתה חוויה מיוחדת לשמוע על כך מכלי ראשון - ממי שדיבר ולמד עם ר' איסר זלמן, עם הרב מבריסק והחזון איש, דבר קטן הוא בעינינו? התגאינו שיש לנו ראש ישיבה כזה, שגם בישיבות החרדיות לא כולם זוכים לזה. במשך יום השבת רק קולו היה נשמע. שיחה בליל שבת ובצאת השבת, ובבקר חוג למדרש. שמישהוא אחר יעלה על הבמה? - מאן דכר שמיה.

בשנים הראשונות היה ראש הישיבה נותן שעור יומי לבחורים המבוגרים, אך גולת הכותרת היתה השעור הכללי. גם עבורנו, בוגרי הישוב - שהיינו רגילים לשמוע שעורים מפי רמ"ם שהיו ת"ח גדולים, שעד היום אני מתפעל כשאני מתבונן במחברות היתה זו חוויה מיוחדת. השעור היה בנוי כמערכה בנויה לתלפיות, הקושיות, היסוד, ההוכחות והמתח איך הכל ייפתר, היינו מדמים לעצמנו כאילו הר' עקיבא אייגר או ר' חיים אומר שעור לפנינו, והוא היה מחבר אותנו עם גדולי הדורות הקודמים. ההכנות לשעור החלו משעות הבקר. הוא היה מסתגר באותו יום עם אחד הבחורים, ועל פתח הבית היתה בקשה לא להפריע. לפני השעור היו הבחורים ממהרים לתפוס מקום טוב, היינו מקום שאפשר לכתוב את השעור. לא עלה על הדעת לשמוע ולקום בתום השעור כאילו לא היה דבר. יש צורך לחזור עליו מתוך הכתובים. בלילה שלאחר השעור היה אחד הבחורים המבוגרים חוזר על השעור בפני הצעירים. והיו מכריזים על כך לאחר מעריב. השעור נאמר תוך כדי עישון מתמיד, כשזנב הסיגריה האחרונה מדליק את ראשה של החדשה.

השיחות היו בתחילה שיחות מוסר, כנהוג בישיבות. הוא היה דרשן מופלא. דודי סיפר לי שרה"י היה נותן שיחה בליל תשעה באב בב"ב והקירות היו בוכים. אך לאחר ששם לב שהדברים לא מדברים לנוער הצעיר, שינה את הצורה והחל לבסס את השיחות על המהר"ל, שפת אמת ור' צדוק והשם משמואל, והפך להיות חד בדרא בתחום זה, כשניצל את כשרונותיו הגאונים, והפך כל שיחה לשעור כללי, והם היו בתקופה מאוחרת יותר הבסיס לספריו המרובים והמיוחדים.

זכור וזכירה בתורת מרן רה"י זצ"ל

המשגיח שליט"א

הזיכרון והרוחניות שביום השבת, ולכן נסתפק במועט המחזיק את המרובה.

כבר בסיום מעשה בראשית מלמדת התורה על קדושת השבת: "ויברך אלוהים את יום השביעי ויקדש אותו" (בראשית ב, ג), ובעשרת הדברות נצטוונו "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ, ח). קדושת השבת היא עצמה זיכרון לשני אירועים רוחניים שאירעו בעולם הגשמי ואשר מעידים על מציאות ה'. "זכרון למעשה בראשית...זכר ליציאת מצרים", שכך נאמר במצות השבת בעשרת הדברות: "זכור את יום השבת...כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" (שמות כ, יא), "וזכרת כי עבד היית במצרים...על כן צוון ה' אלוהיך לעשות את יום השבת" (דברים ה, טו). השבת הוא יום שנועד להשריש בנו את האמונה בכוח רוחני שברא את העולם ואשר שולט ומשגיח עלינו, ועל כן שבת הוא יום זיכרון. גם הנביאים דיברו הרבה בקדושת השבת והזהירו את העם מפני הזלזול בה.

עניינו של עמלק הפוך הוא ומנוגד לכל מה שנאמר לעיל על השבת. שכן אם השבת "אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" (שמות לא, יז) ובזאת סגולתה לרוחניות, הנה כל קיומו של עמלק הוא בשלילת קדושה זו, ובכפירת הרוחניות של השגחה א-לוהית.

עמלק בא בטענה הלקוחה מאת דאית ביה שכה כיוון שמטרתו להשכיח את שם ה' בעולם "אשר קרך בדרך" (דברים כה, יח), "לשון מקרה, ד"א לשון קרי וטומאה... ד"א לשון קור וחום - צננך" (רש"י שם). שלושת הפירושים האלה שמביא רש"י למילה "קרך" כולם מכוונים לאותו גדר של שלילת נוכחות ה', שלילת הקדושה בעולם הזה.

"קרך - צננך", יש להדגיש, אינו מכוון רק לצינון העמים "מרתיתח האמבטיה" של התגלות ה' בעולם ע"י נסי יציאת מצרים. עמלק מנסה לצנן גם את רתיחת עם ישראל עצמו, ביחס לבוראו, ואת הדרישה להתלהבות, לרענון, לחדייה לפנימיות בעבודת ה', דרישה שמארי דחסידות קורין לה: זכירה! "ועיקר פירוש זכירה הוא פנימיות החיות מקום שאין שם שכה...וזהו מחית עמלק שלא לעשות שום דבר דרך עראי רק להיות דבוק בשורש החיות כנ"ל". "והיה בית יעקב לאש בית יוסף להבה ובית עשו לקט...ואלה הפרשיות שקלים מטבע של אש והוא בית יעקב אש התלהבות ונדיבות לבות בני' לה' אחד...לכן יש בו זכירה לעולמי עד". וכן "כי מדתו של יעקב היא התורה שוקראת אש...וזה ענין פרשת שקלים שהיא ההתלהבות בלב איש ישראל להשי"ת בכלות הנפש וכמש"כ מטבע של אש הראה לו. אבל לגבור כוח עמלק צריכין לבחינת זכור והוא להמשיך קדושה במעשה וזה להבה" ובלשון ה"שם משמואל": "ששורש החטא שהיה אז ביד ישראל התקררות בעבודה והיאוש הנורא...ובזה משכו עליהם את קלפת עמלק שצננך" (פורים, שנת תרע"ד) גם ר' צדוק הכהן מלובלין מדבר על הייאוש, תוצאת הקרירות והריחוק מהשורשיות והמקוריות.

בשיחה מיוחדת בענייני עמלק ופורים, הולך סובב מרן רה"י זצ"ל בעניינים אלו של הכרת הטוב שהיא הבסיס לקבלת עול מלכות שמים, והיא המגשרת את יציאת מצרים למתן תורה. עמלק מצנן את הרגש הזה בקרירותו. ותשובתנו היא בהתלהבות, בהחיות הרגשות. כן מסביר שם את הקשר בין ענין עמלק ופרשת ביכורים, ועל אותו הדרך פירש את הקשר בין פורים ופסח ואת המאמר הידוע "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כן משנכנס אדר מרבין בשמחה" עיי"ש.

חוסר הכרת הטוב הוא ללא ספק סוג של שכה. החיאת ההרגשים מחזירה אותנו למצב של "הזכירה!" ונזכור ש"מזמור שיר ליום השבת" הוא "טוב להודות לה' ולזמר לשמן עליון" (תהילים צב, א-ב). השבת היא אתר הזיכרון.

ועל כן ניתנה מצות זכירת עמלק דווקא בשבת זכור. והיו הדברים לזיכרון עולם לנשמת מרן רה"י זצ"ל.

מרן ראש הישיבה זצ"ל היה נזכר ומזכיר את חשיבות "כח הזכירה" בהרבה משיחותיו. במיוחד היו הדברים מוזכרים לפני שבת זכור. שהרי עמלק וזכירה הם שני מושגים הכרוכים זה בזה. הצמדה זו בולטת הן בתורה שבכתב והן בתורה שבעל פה. על שני פניה ההלכתי והמחשבת. בתורה שבכתב מוזכרות שתי זכירות ביחס לעמלק: "ויאמר ה' אל משה כתב זאת **זכרון** בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את **זכר** עמלק מתחת השמים" (שמות יז, יד). המפגש "אשר קרך בדרך" (דברים כה, יח) הוא הסיבה ל"מלחמה לה' בעמלק מדור דור", הבאה לידי ביטוי בשתי מצוות עשה ובמצות לא תעשה, שכולן סובבות על ציר הזכירה. "**זכור** את אשר עשה לך עמלק... תמחה את **זכר** עמלק מתחת השמים **לא תשכח**". מלבד המצווה למחות את זכר עמלק יש גם לזכור את מעשה עמלק ויש לאו על השכחה.

ראש הישיבה זצ"ל היה מזכיר את דברי הזהר: "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו" (בראשית מ, מג). כיון דאמר ולא זכר שר המשקים מאי וישכחהו? אלא וישכחהו - אתר דאית ביה שכה. ויהי מקץ שנתיים ימים' (שם מא, א) - מאי שנתיים ימים? דתב דרגא לדרגא דאית ביה זכירה" (זהר, תחילת מקץ). הזהר למד מהכפילות, המיותרת לכאורה, "ולא זכר" ו"ישכחהו", שיוסף נפל ל"אתר דאית ביה שכה". ומהכפילות "שנתיים" "ימים", שגם היא לכאורה מיותרת, למד הזהר שיוסף חזר ל"אתר דאית ביה זכירה". הדרך המובילה לאתרים אלו ולהסברם, נמצאת בדברי רבנו יונה, במשנה הידועה "עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בג' דברים" (אבות ג, א). "גם כי בהתבייש הנפש אחר שנתפרדה מן הגוף, הבושת והיא גדולה מן הבושת בעודנה שמה, כי טבע הגוף משכח... כי טבע השכחה שבגוף מתערב עם טבע הנפש... אך בהיות הנפש לבדה אין שכה לפניו, כי כולה ברה וזכה ואין שום טבע מהגשמיים בתוכה".

לפי זה הגדיר מרן ראש הישיבה זצ"ל: "שיסוד השכה נובע מהיסודות הגשמיים. בחלקים הרוחניים אין שכה מצויה, וממילא אתה למד שגם בגוף העכור, ככל שגוברת רוח האדם מחשך החומר, וככל שהנפש מזככת את טנוף הגופניות מתמעט והולך טבע השכה" (אסופת מערכות, חנוכה, עמ' צט) ועפ"ז הסביר שם כמה וכמה ענייני זכירה ושכה, כעניין מלחמת היוונים שרצו "להשכיחם וותרתך", ואת זכרונו של אפרים ילד שעשועים "כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד". ועניין דרגת בני' במעמד הר סיני שלא שלטה בתורתן שכה "והיו למדין ואינו משכחין" (שיר השירים רבה א, יג), וגם עניין "אל יפטר אדם מחבירו... אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זכרהו" (ברכות לא, ע"א). בכל אלו המאמרים ברור שהשכה היא ירידה לעולם גשמי, והזכירה היא העליה לרוחניות. רה"י הסביר עיקר זה גם מתוך המבט הפשוט, ששכה קיימת במרחק של זמן ומקום. דבר שקורה עכשיו מול עיני לא שייך לשכוח, וככל שעובר זמן וככל שהמרחק גדל כך תגדל היכולת ויגדל הסיכון לשכוח. והנה ברור שהממדים של זמן ומקום הם ממגדירי החומר. כוח הזכירה הוא אפוא כוח ההתגברות על מסגרות הזמן והמקום וההשתחררות ממגבלות עולם החומר.

"אתר דאית ביה שכה הוא האתר של פניית יוסף לבטוח באדם, 'ברהבים ושטי כזב ואחרי שנתיים' כאשר שם ה' מבטחו' (תהילים מ, ה) עלה לאתר דאית ביה זכירה". ובה יש ליישב את עניין "אמרו לפני זכרונות... כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה" (ראש השנה ט"ז), והלא "אין שכה לפני כסא כבודך" ומה שייך שנזכיר עצמנו לפניו? על כרחנו אמירת הזכרונות אין פירושה מלמול פסוקי זיכרון גרידא. אמירת זכרונות פירושה העלאת האדם למצב רוחני, פירושה ניתוק מחיי השעה, מחיי החומר ושאיפה לקראת עולם נצחי. מתוך חזרה בתשובה לאתר של זיכרון יעלה ממילא זיכרון השבים לטובה, לפני הקב"ה.

הביטוי החזק ביותר לשימוש בזיכרון כעניין רוחני נמצא ללא ספק בשבת. לרוב פשטות ופרסום הדברים, כמעט מיותר לצטט את ענייני

בז' אדר מת ובז' אדר נולד

הרב נתנאל ברקוביץ שליט"א

אך חז"ל מאירים רגעים אלו באור שונה- דווקא רגע חשוב כזה יכול לשמש עבור התלמיד כיום עומדו על דעתו האישית. מתווספת לו קומה נוספת מעל זו של ה'מקבל', והתורה שלמד עד כה נהפכת לנטועה במעמקיו. ואם בכל תלמיד רוב אמורים הדברים, הרי ק"ו אם עוסקים אנו בפטירתו של משה, שכל קולו הוא קולה של השכינה, דבר המבטא את העברת התורה באופן הברור והמואר ביותר ללא כל הסתרת והעלם.

לאחר כל זאת מתחילה תקופה חדשה.

"אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, אמר לו ליהושע: שאל ממני כל ספיקות שיש לך! אמר לו: רבי, כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר? לא כך כתבת בי (שמות ל"ג) "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל"? מיד תשש כחו של יהושע, ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות, ונולדו לו שבע מאות ספיקות, ועמדו כל ישראל להרגו. אמר לו הקב"ה: לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה, שנאמר (יהושע א') "ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' וגו'". במתניתין תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: **אעפ"כ החזיר עתניאל בן קנז מתוך פלפולו**" (תמורה ט"ז).

בימי אבלו של משה כביכול חשיכה גדולה ירדה לעולם, עד שדווקא מתוך אותו חושך- על ידי עמל וגייעה נתגלה אור גדול. "החזירה בפלפולו"- בכל עמלו, ו"העם ההולכים בחושך ראו אור גדול", ונהפכה המציאות התורתית ל"מסמרות נטועים".

אולם גם אותם תלמידי חכמים היכולים בכח תורתם להאיר אור גדול הנטוע בפנימיותם, עדיין זקוקים ליניקה של תורת רבם. כל דושנם ניזון מתורת הרב. גם מטרתו של עתניאל היתה להחזיר למקומה את תורת משה ולא ליצור דבר שלא היה מעולם, ועל כך אמרו חז"ל "פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה" (ב"ב ע"ה). החמה הינה מקור אור עצמי, ולעומתה אור הלבנה נובע מאורה של חמה. יהושע הוא אותו נער שלא ימיש מן האוהל, הוא מסר את נפשו על תורת רבו, הוא הממשיך את מסורת התורה של משה.

מן ראש השיבה צ"ל נוהג היה לומר שהוא קצת בחינת יהושע. הוא שינק תורתו מגדולי וענקי המאורות הגדולים של הדור הקודם- הגאון ר' איסר זלמן מלצר צ"ל, מרן הגאון הגאב"ד דבריסק ר' ועלווה צ"ל, ומרן החזו"א, ואם מעולם המוסר- ר' אייזיק שר צ"ל. דווקא הוא יכול להנחיל את אותה תורה לדור שתפיסת עולמו מחודשת, ומחוייבים אנו כתלמידיו להמשיך בדרכו זו, להיות חלק מאותו מארג של העברת המסורת של תורה שבעל פה מדורות קדומים לדורות הבאים.

החמה מורה אולי גם על התורה שבכתב- שתייהן הינם המקור הראשוני שאין אפשרות לשנות או להוסיף כי הוא זה. ואילו הלבנה דמיונה אולי לתורה שבעל פה- מאירה היא דווקא להולכים בחושך בחוסר ההתמצאות וההבנה, וכל כולה חידושים על גבי תוספות והשלמות.

במקום זה הייתה טעותו של המן הרשע לא היה יודע שזמן פטירתו של משה הוא לידה של תקופה מחודשת של תורה שבעל פה. פטירתו שימשה להמן סימן רע לישראל, אך לישראל יש בה גם מן הסימן הטוב של הולדת התורה שבעל פה.

ואם יסוד ושורש מלחמתו של עמלק היא על קבלת התורה, הרי ברורים הדברים שבכך נפלה טעותו של המן והכל התהפך.

ימי חודש אדר מאופיינים בהתהפכויות, ימים של 'ונהפוך הוא' בכל מישור שיהיה. דווקא ביום שנסתלקה הלבנה נתהפכה המציאות לאור גדול של תורה שבעל פה- אותה תורה הנלמדת באף ובקושי רב ובדרך חשוכה, אך ממנה רואים אור גדול. ומכיוון שכך, הרי באנו לידי ביאור הדברים שימים אלו מסוגלים לקיים בהן "ליהודים הייתה אורה ושמחה - אורה זו תורה" (מגילה ט"ז).

"תנא: כיון שנפל פור בחדש אדר שמח שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד" (מגילה י"ג).

ברור היה לו להמן שיום פטירתו של משה חל בז' אדר ולכן שמח את שמחתו, אך לאחר שנודע לו שגם יום הולדתו של משה הוא ביום זה, הרי גם יום פטירתו קיבל מימד שונה. אם עד כה יום הפטירה בישר רעות, פתאום מקלקל יום ההולדת שמחה זו והכל נהפך לטובה, **ואין מציאות זו מתחלפת?**

המן כצאצא מובהק של עמלק ההולך בדרכו, אוהז מעשה אומנות אבותיו בידיו, וכשם שבסמוך לקבלת התורה בא עמלק בראשונה, כך גם כאשר "הדר קיבלוה בימי אחשוורוש" (שבת פ"ה). בא המן להילחם עם ישראל. שורש פנימיות המלחמה של עמלק מכוונת נגד קבלת תורה, ואם ה'עמלק' הראשוני נלחם בקבלת תורה שבכתב, הרי נכדו נלחם נגד זו שבעל פה.

"ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, שנאמר: "ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות י"ט) ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה- מוטב, ואם לאו- שם תהא קבורתכם. ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר, והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה ענו כולם ואמרו נעשה ונשמע, מפני שאין בה גייעה וצער והיא מעט, אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצוות קלות וחמורות והיא עזה כמוות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו, שנא': "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" (דברים ו'), ומניין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד, ראה מה כתיב אחריו- "היו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך", ואי זה- זה תלמוד, שהוא על הלב, הוי אומר "ושננתם לבניך" זו תלמוד שצריך שנון, ללמדך שפרשה ראשונה שבק"ש אין בה פירוש מתן שכרה בעוה"ז כמ"ש בפרשה שנייה "והיה אם שמוע תשמעו וגו' ונתתי מטר ארצכם", זה מתן שכר עוסקי מצוות (ס"א תורה שבכתב) שאין עוסקין בתלמוד, ובפ' שנייה כתיב בה "בכל לבבכם ובכל נפשכם" ולא כתב בכל מאדכם, ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבע"פ, לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו עליה, לפיכך מתן שכרה לעוה"ב, שנאמר "העם ההולכים בחשך ראו אור גדול", אור גדול- אור שנברא ביום ראשון שגנזו הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד, שנאמר (ירמיה ל"ג) "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", אי זה הוא ברית שנוהג ביום ובלילה- זו תלמוד. וכן הוא אומר (שם) "כה אמר ה' אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה גם בריתי תפר את דוד עבדי וגו', ואומר (תהלים א') "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יגה יומם ולילה" (מדרש תנחומא פרשת נח סימן ג).

והעולה מדברי המדרש, שהכפייה הייתה אך על תורה שבעל פה, שהרי על התורה שבכתב אמרו ישראל "נעשה ונשמע", וכנגד קבלת התורה נלחם עמלק, ויש לבאר את עומקם של דברים.

נקודת המעבר של כלל ישראל מהתורה שבכתב שאין בה צער, לזו שבעל פה שעזה וקשה עד למאוד, הייתה בפטירתו של משה רבנו ע"ה ומסירת התורה ליהושע. **רגע פטירת הרב היוו רגע מרכזי בחיי התלמיד, ומשמש לו כאות וסימן להמשך דרכו.**

"בעלי אסופות- אימתי הם נטועים ד"ת באדם הזה? בזמן שבעליהן נאספים מהן. כל זמן שרבו קיים, הוא היה מפליג לומר כל זמן שנצרך, הרי רבי לפני ואני שואלו. מת רבו, הרי יגע ביום ובלילה לקיים תלמודו- יודע הוא שאין לו למי לשאול. הוי אימתי הן נטועין באדם הזה- בזמן שבעליהן נאספים מהן" (במדב"ר י"ד, ד').

אין שעה קשה לתלמיד מפטירת רבו המביאו לחיי עולם הבא, נפרד הוא ממקור יניקתו המרכזי, עוזב הוא את הבאר שממנה הוא שותה.

שלושה כתרים הם: תורה, כהונה ומלכות

הרב יורם כהן שליט"א, רב שכונת רמות בבאר שבע

העולה מדברינו אלו, שהתנא למד את מספר הכתרים ואת מהות הכתרים מתוך כלי המשכן ובגדי הכהן. בכל אחד שהיה לו זר זהב סביב ממנו למדנו על הכתר הארון השולחן והכהן הגדול.

אלא שיש לשאול ולברר מדוע שני הכתרים כתר תורה וכתר מלכות נלמדים מזר הנמצא על כלי המשכן הארון והשולחן, ואילו כתר כהונה נלמד ממציות הציץ הנמצא על הכהן- על האדם, ולא ראתה התורה לנכון ללמדנו כתר זה מנתינת זר על חפיץ או כלי המסמל את הכהונה, וגם כתר כהונה ילמד מכלי המשכן.

ישוּב והסבר הדברים הוא שכתר כהונה עובר מאב שהוא כהן לבנו. לעולם לא יוכל אדם שלא נולד לאב כהן לזכות בכתר כהונה שהרי כהונה עוברת 'למשפחותם לבית אבותם', ולכן כאות וכסימן לדבר התורה מלמדת אותנו על כתר זה מעצם היותו על גוף הכהן הגדול- שהציץ מונח על ראשו ומצחו.

לעומת זאת כתר תורה וכתר מלכות הינם דברים חיצוניים מגוף האדם ולכן הם נלמדים מכלי המשכן, ללמדנו שהאדם יכול לזכות בכתרים אלו אף שלא בירושה. אדם שחשקה נפשו לשבת באוהלה של תורה, יזכה לכתר תורה. וכן יתכן מצד עניין המלוכה שאדם שאביו לא היה מלך יהיה למלך. ובפרט אם נסביר שהמלכות אין פרושה כפשוטה אלא עושר וגדולה, שיכול בן עניים להפוך ולהיות עשיר ואמיד, ואף לזכות למלוכה כפשוטה.

לכן כתר התורה והמלוכה נלמדים מהכלים, ואילו כתר כהונה נלמד מהכהן עצמו.

זהו הסבר הכתרים כפשוטו, אך ניתן להסביר שכל הכתרים מדברים על התורה עצמה. 'כתר תורה' בוודאי מדבר הוא על לימוד התורה וקיום מצוותיה. 'כתר מלוכה' אף הוא מדבר ומציין את התורה ולומדיה כדברי רבותינו "מאן מלכי רבנן". וכן 'כתר כהונה' אף הוא מציין את לימוד התורה כדברי הכתוב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו", שהכהן מסמל את היגיעה ועמל התורה.

זכה מרן ראש הישיבה, הרה"ג יעקב חיים גולדוויכט זצוק"ל, לכל הכתרים. בזכות עמלו ויגיעתו המרובים בלימוד התורה ובהרבת התורה לתלמידים רבים מתוך מסירות נפש ואהבת התלמידים. והחשוב מכל זכה לכתר שם טוב.

ידועה השאלה המפורסמת על דברי התנא באבות המונה שלושה כתרים: כתר תורה, כתר כהונה וכתר מלכות, ומיד אומר הוא "וכתר שם טוב עולה על גביהן", אזי לכאורה ישנם ארבעה כתרים ולא שלושה, ומדוע מונה הוא שלושה כתרים ולא ארבעה?

התשובה לכך נעוצה בדברי התנא עצמו באומר "וכתר שם טוב עולה על גביהן", ללמדנו שכל מי שיש לו את אחד מהכתרים ואין לו שם טוב אין שום ערך לכתר שכזה. ורק כאשר כתר שם טוב עולה על גבי אחד הכתרים או על כולם, אזי יש ערך לכתר או הכתרים.

זכה מרן רה"י זצוק"ל גם לשם טוב שעולה הוא על כל הכתרים האחרים כמבואר. וזה מה שאומרים רבותינו "אמר רבי יהודה אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליצורו, גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם".

יהי רצון שיהיה מליץ יושר בעד כל צאן מרעיתו, משפחתו ותלמידיו ועם ישראל כולו אמן.

בפרשתנו אנו קוראים על הציווי של הקב"ה למשה, לבקשת תרומות מעם ישראל "כל איש אשר ידבנו ליבו" לצורך הקמת המשכן.

בתחילה מפרטת הפרשה את סוגי הפריטים שמהם אפשר לתרום כגון: זהב, כסף, נחושת וכו'. ולאחר מכן ממשיכה הפרשה לפרט את כלי המשכן, ממה הם עשויים ואת המידות שלהם, ובפרשה הבאה מפרטת התורה את בגדי הכהנים.

המשנה במסכת אבות (ד', י"ג) אומרת:

"רבי שמעון אומר: שלושה כתרים הם: כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על גביהן".

יש לברר ולשאול מדוע רבי שמעון החליט שישנם רק שלושה כתרים, ובוודאי מדוע דווקא כתרים אלו ולא אחרים? מהיכן למד את מספר הכתרים ומהיכן למד שדווקא כתרים אלו?

רבינו עובדיה מברטנורא מסביר שנבחרו דווקא שלושה כתרים אלו מכיוון ששלושת הדברים הללו חייבה התורה לנהוג בהם בכבוד. באשר לכתר תורה נאמר "והדרת פני זקן", וכוונת זקן- זה שקנה חכמה. באשר לכתר כהונה נאמר "וקדשתו קדוש יהיה לך". ובעניין כתר מלכות כתוב "שום תשים עליך מלך", והכוונה שתהא אימתו עליך.

אך עדיין אפשר לשאול על פירוש זה, נכון הוא שבשלושת הדברים הללו יש חובת מנהג כבוד, אך מהו הקשר בין חובת הכבוד לעניין הכתרים? ועוד הרי מצאנו שיש לילדים חיוב כבוד כלפי הוריהם מצד כיבוד הורים, ובכל זאת המשנה לא מונה אותם במספר הכתרים. וכן מצאנו שהתורה מחייבת כבוד כלפי בית דין והדיינים וגם הם אינם נמנים על הכתרים. ועוד מספר רב של דברים שיש בהם חובת כבוד ולא נמנו במשנה עם הכתרים.

לאור זאת, ניתן להסביר את מניין מספר הכתרים והגדרתם מתוך פרשיות המשכן

וכליו. כאשר התורה מפרטת את עשיית כלי המשכן אנו מוצאים שיש כלים שיש בהם דבר מיוחד והתורה מחייבת לעשות עליהם זר זהב סביב. הכלי הראשון הוא הארון וכן נאמר בפרשה "וציפית אותו זהב טהור, מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב". למדים אנו שיש חובה לעשות את הזר לארון, וזר זה מסמל בעצם את הכתר המונח על ראש המלכים. ומכאן אנו למדים את הכתר הראשון שהמשנה מונה - כתר תורה. היות שבארון היו מונחים הלוחות-לוחות הברית שזו בעצם התורה ולתורה היה כתר הוא הזר מסביב לארון.

הכתר השני הינו כתר מלכות, והוא נלמד מהשולחן שנאמר בו "ועשית לו מסגרת טופח סביב ועשית זר זהב למסגרתו סביב" (כ"ה, כ"ה). ידוע הדבר ומפורסם, שהשולחן מסמל את העושר והגדולה, כמו שאמרו רבותינו היות והשולחן היה בצד צפון "כל הרוצה להעשיר יצפין". וזר זה הנמצא סביב לשולחן מלמדינו על כתר המלכות כמו שאומרים "שולחן מלכים".

והכתר השלישי הוא כתר כהונה והוא נלמד מבגדי הכהן הגדול שאומרת התורה "ועשית ציץ זהב טהור... והיה על מצח אהרון" (כ"ה, ל"ו-ל"ח). הציץ שהוא מזהב מונח על ראש הכהן הגדול במצחו, כעין כתר המלכים המונח על ראשם.

ונשאלת השאלה, וכל כך למה? הרי שנינו במס' קדושין (מ):

"וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר: תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה".

ולכאורה אם כן, בשעת מעשה- המעשה עדיף, שהרי תכלית הלימוד היא המעשה, ואם בשעת מעשה אתה ממשיך ללמוד, כיצד בא לידי ביטוי שגדול תלמוד המביא לידי מעשה?

ובאמת נחלקו בכך רבותינו הראשונים. עיין רש"י ומש"כ עליו ר"ת בתוס' שם, שמסקנת הגמ' - שתלמוד גדול יותר מהמעשה. ומסביר שם ר"ת שאם בבבא קמא (ז.) מובא הסיפור עם חזקיה המלך שהניחו ס"ת על מיטתו, ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה, משמע שהוא למד תחילה, שהרי ללא זאת לא יכול היה לקיים מה שכתוב בתורה. וזהו שנאמר גדול תלמוד המביא לידי מעשה, **היינו שמתוך התלמוד בא לידי מעשה.**

ג. וזה מזכיר לי שפעמים רבות באו אליו תלמידי הישיבה, ורצו להתייעץ עמו האם כדאי לתת מעצמינו, ולהשפיע על אחרים, במקומות שונים שביקשו שיעורם. יש מקרים שהסכים, אך במרבית המקרים הוא סירב. והיה אומר בשיחות בערב שבת: נאמר לאברהם "לך לך מארצך וכו' ואעשך לגוי גדול, ואברכך, ואגדלה שמך והיה ברכה". ואומר רש"י שלש ברכות אלו נאמרו לו כנגד ג' דברים שהדרך ממעטת. מיעוט הזרע, מיעוט הממון, ומיעוט השם. כנגד מיעוט הזרע אמר לו "ואעשך לגוי גדול". וכנגד מיעוט הממון ברכו "ואברכך" (וכפי שראינו בברכת כהנים יברכך ד' - בממון). וכנגד מיעוט השם ברכו "ואגדלה שמך", שעד עכשיו היית אב לארם ועכשיו נתתיך לאב המון גוים.

וכאן ראש הישיבה זצ"ל היה שואל: תינח אם היה מפריע לאברהם מיעוט הזרע ומיעוט הממון, ולכך צריך חיזוק מאת ד' שלא יחשוש, אך מה הוא צריך להיות מודאג ממיעוט השם, האם אבי האומה חשוב לו שיקירו אותו ויתפרסם שמו בעולם? אלא אברהם אבינו חש בחוש שכל זמן שהוא נתן והשפיע, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק "ואת הנפש אשר עשו בחרן" - שאברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, הוא גם שומר על מה שלמד וקבל. אך כל זאת כדברי ר"ת דלעיל - כדי לקיים ולתת, יש צורך ללמוד תחילה, והרבה.

ועד כמה? על כך היה משיב "חכמות בחוץ תרונה, תשתכנה על פני חוצות". כל בן תורה שהוא מלא וגדוש בשנות ישיבה ולימוד רבות, תורתו מכרזת עליו בחוץ, כמו אותו כוס שהוא מלא על גדותיו, וככל שאתה ממלא עוד, נשפך ממנו החוצה. לכן כך צריך להיות בן תורה ות"ח, עליו ללמוד בישיבה, עד שהוא מרגיש שתורתו מתבדרת על פני חוצות.

ותמיד היה אומר שהישיבה היא מעין תיבת נח - שם יושבים והוגים בתורה. וכשם שנאמר לנח בא אל התיבה, כך נאמר לו, כשהגיע הזמן, צא מן התיבה. וכך בחור ישיבה שמתמלא בישיבה, מן השמים יודיעוהו 'צא מן התיבה', צא מהישיבה ועשה למען עם ישראל.

ע"פ הנהגותיו של מרן רה"י זצ"ל, הרי שהגענו להבנת היחס בין תלמוד תורה לשאר מצוות, ונמצינו למדים שאכן החשיבות של תלמוד תורה עולה על החשיבות של שאר מצוות ואפילו חשבות, ואף המצוות הנזכרות בכתובות שדווחות ת"ת, דווחות רק במקרים מסוימים וכגון שלימד תורה לרבים וכדלעיל, שכן תלמוד גדול כפשוטו, כי רק ע"י שלומד תורה בכמות ובאיכות, יכול להגיע אח"כ לידי מעשה נכון ורצוי, ולהשפיע מתורתו לאחרים מתוך כך שהוא עצמו מלא וגדוש.

על כך נאמר גדול שימושה יותר מלימודה. וכן כלל גדול מלמדים אותנו חכמינו ז"ל במס' ע"ז (ה): "אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה". 40 שנה הוא הזמן שהתורה מגדירה בתור התקופה שלוקחת לתלמיד להפנים ולהבין את כוונתו של רבו. ולוואי שנזכה.

מרן ראש הישיבה זצ"ל החדיר בנו בשיחותיו, בדרכו ובהנהגותיו, את מצוות לימוד תורה בכל מעוזה. את האהבה הגדולה למצוות תלמוד תורה, אשר היא מעל כל המצוות כולן, בבחינת "הלוואי אותי עזבו ואת תורת שמרו". והחדיר בנו השכם והערב את החשיבות הגדולה של לימוד התורה.

ובכל זאת הרי אנו יודעים את הנאמר במסכת כתובות (י"ז):

"תנו רבנן: מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה. אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי, שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה; במה דברים אמורים - כשאין עמו כל צרכו, אבל יש עמו כל צרכו - אין מבטלין".

אם כן כיצד אפשר להעמיד את לימוד התורה מעל כל המצוות כולן?

במאמר, רצוני לדון בשלשה מקרים ולנתחם בקצרה מבחינה הלכתית, אשר מהם נלמד ליישב את הסתירה (כביכול) דלעיל בין מצוות תלמוד תורה לשאר מצוות, עפ"י יחסו של מרן רה"י זצ"ל לאותם מקרים:

א. כשנפטר ראש ישיבת מיר, הרב פינקל זצ"ל (לפני כשלושים שנה), הישיבה ארגנה הסעה להלוויה, וראש הישיבה זצ"ל דיבר בפני הישיבה על החשיבות ללכת להלוויה של גדול בישראל, ולאחר זמן נפטר עוד ראש ישיבה, ואף להלווייתו ארגנו הסעה. במשך הזמן נפטר הבבא סאלי זיע"א, ולא אורגנה הסעה מטעם הישיבה. וכאן הבן שואל מאי האי? וראש הישיבה ענה שבני ישיבה הולכים להלוויה של מי שהיה מרביץ תורה בישראל. ובאמת זמן מסויים לאחר מכן נפטר אדמו"ר חשוב, ולא אורגנה הסעה.

ולאחר זמן ראיתי בשו"ע יו"ד (סי' שסא ס"א):

מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת. **למאן דמתני לאחרים** (למי שמלמד לאחרים), **אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים, מתבטל בשבילו**. ...ואין מבטלין ת"ת למת, כשיש מי שיתעסק עמו כל צרכו, אלא עוסק בתורה. ואינו צריך לצאת ולראות אם יש עמו כל צרכו אם לאו, אלא כיון שיש שם מי שיעשה מעשה, תלמוד תורה שלו קודם. ותינוקות של בית רבן אין מתבטלין כלל.

הרי שהנהגה זו מקורה בהלכה, ויש לה יסודות נאמנים.

ב. בתקופת שהותי בישיבה, היו התנחלויות והפגנות שונות לחיזוק ההתיישבות בארץ, וראש הישיבה זצ"ל אסר עלינו לצאת. רבים אמרו שראש הישיבה בעל השקפה חרדית, אך הוא אמר לאלו שפנו אליו, שישנם כללים מתי בן תורה יכול או רשאי להתבטל מלימודו. והוסיף עוד שבוגרי הישיבה הלומדים באוניברסיטה, אשר למדו בישיבה את ערכה של ארץ ישראל, הם ילכו. אלא מה? הם לומדים. אף בני תורה לומדים, ולא תהא כוהנת כפונדקית. תפקידם של בני ישיבה בעת שהותם בישיבה הוא ללמוד תורה, וכל אחד יעשה את תפקידו.

לפי הגמ' בכתובות ישנן מצוות מסוימות שעליהם מבטלים תורה, ולא כל מצווה.

ואין לדייק מדברי הרמב"ם (הלכות מגילה וחנוכה פרק א) שכתב וז"ל:

"וכן מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה קל וחומר לשאר מצוות של תורה שכולן נדחין מפני מקרא מגילה", ששאר המצוות נדחות מפני מקרא מגילה דווקא, אך תלמוד תורה דוחה אותן, זה אינו, שהרי חז"ל מנו במפורש את המצוות שאפשר או צריך לבטל תורה בגללם.

וראה עוד במסכת מגילה (ט"ז):

"אמר רב יוסף: גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות... אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא: גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש". הרי דאף מצוות חשובות כמו בנין בית המקדש והצלת נפשות אין מבטלים תורה עבורם, אלא רק על אלה שמנויות בחז"ל לעיל.

אבי הישיבה 'המורכבת' הרב ישראל רוזן שליט"א, ראש מכון 'צומת'

הישות הישיבתית ה'ליטאית', מקום גדולו התורני של הרב. מורכבות לכתחילית זו היא שעמדה לו גם בייסוד 'כולל האברכים' הראשון לישיבות ההסדר, בשונה מ'מרכז' שם למדו אברכים ללא מסגרת משלהם. הכנסת 'תכנית' ללימודי הלכה, בצד לימודי תעודת הוראה, לוותה בחיבוטי נפש של ראש הישיבה, אשר היינו שותפים להם. וזו הוכרעה - אולי בעזרתנו כראשוני האברכים - לכיוון ה'שילוב'. וגם בסוגיא זו אני מעיד כי ההכרעה היתה 'לכתחילה', כדרך כל פסיקה, והיא הפכה למודל שקשה כיום לראות ישיבת-הסדר בלעדיו.

תכונה נוספת שאני מוצא לנכון לציין בהקשר זה, היא פתיחותו של ראש הישיבה לקבל ולהשתכנע 'מלמטה'; אולי לא בקלות, אבל מתוך מוכנות. כל 'היצירות' שמניתי, ה'הסדר' הצבאי, בית מדרש נפרד לאברכי לומדי הלכה, לימודי תעודה, ואפילו השילוב למדני-חסידי - כל אלו נדחפו מלמטה, ע"י הנוער התורני של בני עקיבא. 'דחיפות' אלו נפלו על לב קשוב, ועל אישיות שניחונה בתכונות מיוזג ושילוב.

לכשתמצי, השקפת עולם זו מקופלת במימרא שהיה שגורה על פיו. ידועה מימרת חז"ל: "אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסקי. אשרי מי שאומנותו בסם ואוי למי שאומנותו בורסקי" (ב"ב ט"ז, ב). והעיר ראש הישיבה: יש כאן מתח (=מורכבות) בין התועלת לאדם מול התועלת לעולם. לתפנוקי האדם נוח יותר להיות בסם, המתעסק בתמרוקי הנשים ושאר מותרות שריחן נודף. אך לקיום העולם, ללא ספק, חשוב יותר הבורסקי. הוא אינו עוסק בלוקסוס, אלא מתלכלך ומשחיר ידיו ובגדיו אך גדולתו בכך שהוא יוצר ו'מתקן את העולם', במנעלים, בבגדים, בתיקים וכיו"ב. למרות שהבסם זוכה לטפיחת שכם 'אשרי', אעפ"כ הבורסקי עדיף!

"ואני בורסקי" כך הכריז! וכך חינך! ואני שומע בהכרזה זו נימת 'לכתחילה'.

אינני איש של נוסטליגיה, ולא אעלה כאן זכרונות אישיים או רגעי פיקאנטריה. אשטח את מבטי על שנות הבראשית של הישיבה בפרספקטיבה של 50 שנה.

הכל מכירים את כרם ביבנה כ'אם ישיבות ההסדר', ואפילו פרס ישראל הוענק לה, ולראש הישיבה, על מפעל היסטורי תקדימי זה. מקובל לייחס לראש הישיבה עמדה של 'בדיעבד' כלפי ה'הסדר' ולדעתי זו אינה האמת הצרופה. אישיותו המיוחדת איפשרה לו לחיות עם מורכבות כדרך חיים לכתחילית, וידוע לי שהוא היה שלם לחלוטין עם המסלול הצבאי שנוסד על ברכיו. הוא לא היה איש היזמה והחזון של השילוב הראוי, תורה וצבא, אך היה איש המעשה שקיבל וניווט באפיק זה מתוך הזדהות קרובה עם תלמידי הישיבה אשר חונכו על ברכי ואו-החיבור, בין תורה ועבודה, תורה וצבא ובהמשך עוד כמה 'אורים' כאלו.

בעיניי, המורכבות והזכות ההיסטורית איננה נעוצה בשילוב השירות הצבאי. השילוב הראשוני הוא מזיגה בין ישיבה למדנית-ליטאית' לבין הנהגה חסידית ארצישראלית. ישיבת מרכז הרב היתה 'ליטאית' לכל דבר, ולא רק בנוסח אשכנז בתפילה (ולמרות השטריימל של הראי"ה קוק זצ"ל). הנופך החסידי שנמהל באחוז גבוה בישיבות הציוניות היה ממעיינותיהם של הרב מ"צ נריה בישיבות התיכוניות והרב ח"י גולדויכט - בגבוהות.

היינו ישיבה באותן שנים בה חל ה'מהפך' של לימוד מדרש וחסידות (שם-משמואל, פרי-צדיק, וכמובן שפת-אמת) במקום (ואולי בצד) ספר המוסר הקלאסיים, ואפילו במקום ספרי ההגות של הרב קוק, ועמם המהר"ל, הכוזרי ושאר ספרי 'מחשבת'.

קשה כיום לראות ישיבה ארצישראלית, גבוהה כתיכונית, ללא קישור לעולם החסידי והמסתעף. הווייה זו, כאמור, היא פרי רוחו ונשמות של ראש הישיבה, ולכתחילה. ואל יהי הדבר קל בעיניכם, למי שמכיר את

קובץ מחלטה

בניית המשכן היא הבסיס להשראת שכנה בישראל, והעדות עליה. השראת השכנה לא נתפשה באבנים ובעצים ובכלים עם כל יופיים ושלמותם, אלא בכך שבנ"י הקדישו את ממונם ועשייתם לכך, ומכח פעולתם וכוונתם ביטא המשכן את היחס בין ה' לישראל. כך ביאר הספורנו (ר"פ פקודי) את מעלת קדושת המשכן על מקדש שלמה בכך שאת המשכן בנו בני ישראל, ואילו את מקדש שלמה בנו פועלים נכרים; וק"ו לבית שני.

הערך במצווה כמו תפילין, אתרוג, וכדומה, תלוי במידת ההשקעה שהאדם משקיע; וכבר נתבאר בזוה"ק חומרתה של מצווה שבאה לאדם בחינם בלא תשלום.

כדי שתשרה השכנה במקדש, נצטוו ישראל לקחת תרומה לשם ה', ובכך שהרימו את ממונם - נתקדש, והיה ראוי לבטא את השכנה בעולם. וכן לדורות, בכל תהליך הקרבת קרבן או עשיית כלים למקדש, הקדשת הכלים והקרבן קודמים לעצם תהליך ההקרבה עצמו.

כך הדבר גם בכל שאר המצוות; וזו משמעות הברכה "אשר קדשנו במצותינו" - התועלת שבמצוות כחיבור לערכים הרוחניים, נוצרת ע"י שה' מקדש את ישראל במצוות. לכן גדול המצווה ממי שאינו מצווה.

בתקופה שבה יש המנסים למצוא מכנה משותף בין ערכים - שמקורם בתפיסות חילוניות - ובין מצוות התורה, ובכך לעצב מחדש תפיסה דתית "ידידותית לסביבה", הרי חובה לחזור ולהבהיר לעצמנו כי הבסיס לקדושת ישראל - המתבטאת בכל מגוון הערכים של ארץ ישראל, תורה, שבת, ומצוות, כולם יסודם ומקורם בקדושת המעשה הנובעת בהכרח מקדושת המצווה.

לתת תרומה - לקחת מעצמנו הרב משה סתיו שליט"א

המילה המרכזית בפרשתנו הינה "תרומה". מילה זו משמשת לבטא נתינת כסף לצורך ערכי כמו צדקה או הקדש. אמנם הבנה זו מעוררת קושי בביאור הפסוק "ויקחו לי תרומה" - לכאורה היה צריך לכתוב "ויתנו" או "יתרמו". (או "ירימו" - יעויין בפייהמ"ש לעמב"ם ריש מסכת תרומות).

אם נתבונן, בכל מקום בתורה "תרומה" מופיעה ביחס לה', בין אם מדובר בתרומה שהינה הקדש, בין אם מדובר בתרומה הניתנת לכהן, ואף אם דינה חולין, כל שנקרא "תרומה" הוא תרומה לה'. כך אנו מוצאים בפרשת קורח, וכן בפרשת החלוקה של שלל מדיין, שם ניתנה התרומה לאלעזר הכהן.

לפי זה, המושג "תרומה" אינו מבטא את הנתינה אלא את ההפרשה לה', ונתינה לכהן או לכל צורך אחר היא תוצאה מעשית הנובעת מדין התרומה, אבל לא עיקרה.

אף שבניית המשכן היתה הוצאה כספית גדולה שהצריכה ממון רב, ולצורך זה נעשתה מגבית כללית, לא הצורך הכלכלי מהווה את הבסיס לתרומה. הרי המן והשליו הופיעו בדרך נס, וכך היו יכולים להגיע צרכי בניית המשכן ועשייתו כולו. הרעיון שבבסיסה של תרומת המשכן הוא החובה להשתתף בתרומת המשכן, באופן שכל אחד ואחד יהיה שותף במשכן על ידי זה שנתן מממונו לצורך המשכן. נתינת הממון מבטאת את החלק שיש לכל אחד במשכן, והיא הנתינה לה'.

יתירה מזו, ההפרשה לשם ה' "מרימה" את הממון למקורו - לקב"ה'.

¹יעויין בדרשת חז"ל על הפס' שנאמר באברהם "הרימותי ידי שעשאן תרומה" (רמב"ן שם עפ"י ב"ר) ודו"ק. אברהם מכיר שהכל בא מה', ולכן אינו לוקח משלל המלחמה לעצמו, וזה עניין התרומה, שמתייחס לאברהם בלשון "הרימותי ידי אל ה'".